

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА КРАЇНИ: ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Ємцева Г.Ф., ст.викладач
кафедри прикладної економіки

Продовольча криза, що охопила значну кількість країн і континентів являється однією з найгостріших проблем сучасної світової економіки. За даними Продовольчої сільськогосподарської організації ООН (ФАО), чисельність голодуючих у світі в 2010 році становила 925 млн осіб. Нестача продовольства призводить до підвищення цін нього, що, в свою чергу, призводить до більш тяжких наслідків, які можуть виникнути в суспільстві: загроза продовольчій безпеці, громадські протести, поширення бідності та зубожіння, тощо. Тому розв'язання проблеми продовольчої безпеки стає основним завданням урядів всіх країн світу, оскільки це безпосередньо впливає на рівень і якість життя громадян.

Маючи потужний природний потенціал, великі природні багатства для ведення сільськогосподарського виробництва, Україна спроможна розв'язати не лише національну, а й світову продовольчу проблему (по оцінках експертів Україна може забезпечити продовольством від 150 до 500 млн. чол.). В даний час агропромислове виробництво нашої держави знаходиться в такому стані, що не здатне забезпечити навіть власне населення всіма основними продуктами харчування в межах раціональних норм споживання, не кажучи вже про експортну складову. Так, у 2010 році індекс задоволення потреб у м'ясі й м'ясопродуктах становив лише 0,492, молока та молочній продукції – 0,495, яєць – 0,75, у фруктах, ягодах, горіхах, винограді – 0,467, що свідчить про недоспоживання населенням продуктів цих груп (табл.1).

Забезпечення продовольчої безпеки тісно пов'язане з мотивацією споживчого поведіння на ринку продовольства, що обумовлюється індивідуальною перевагою використання доходів у границях фізіологічної потреби населення і рівня насичення. У міру зростання доходів міняється структура споживання й еластичність попиту до зміни цін.

Формування національної продовольчої безпеки значною мірою залежить не лише від виробленого й наявного на ринку продовольства, але і від спроможності придбати продукти харчування, яка характеризується рівнем доходів населення.

Таблиця 1

Споживання основних продуктів харчування у середньому на душу населення України на місяць по роках

Продукти харчування	Раціональна норма споживання, кг/місяць	1990		2000		2005		2010	
		Фактичне споживання, кг/міс	Індекс задоволеності потреб	Фактичне споживання, кг/міс	Індекс задоволеності потреб	Фактичне споживання, кг/міс	Індекс задоволеності потреб	Фактичне споживання, кг/міс	Індекс задоволеності потреб
М'ясо і м'ясо-продукти	6,7	5,7	0,850	3,2	0,47	3,5	0,522	3,3	0,492
Молоко й молочні продукти	31,7	31,1	0,981	20,5	0,64	22,5	0,710	15,7	0,495
Риба й рибо-продукти	1,7	1,46	0,859	1,1	0,645	1,7	1,0	1,7	1,0
Яйця, шт.	24,0	22,7	0,946	16,0	0,667	17,0	0,708	18,0	0,750
Цукор	3,2	4,17	1,303	3,5	1,094	3,7	1,156	3,5	1,094
Олія та інші рослинні жири	1,1	0,97	0,882	1,6	1,454	1,9	1,727	1,8	1,636
Картопля	10,3	10,9	1,058	13,0	1,262	12,3	1,194	10,3	1,0
Овочі, баштанні	13,4	8,5	0,634	9,3	0,694	9,0	0,672	10,0	0,746
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	7,5	3,95	0,527	1,9	0,250	1,9	0,253	3,5	0,467
Хліб і хлібопродукти	8,4	11,75	1,399	11,2	1,333	11,8	1,405	10,9	1,297

Аналіз структури витрат на продовольство в сукупних витратах населення свідчить, що більша їхня частина припадає на закупівлю необхідних для життєдіяльності людини продуктів. Так у 2010 році на одне домогосподарство витрати на придбання продовольства становили 1464,80 грн, або 53,2% сукупних витрат на місяць, у тому числі: у містах -1489,23 грн, або 51,1%, а в сільській місцевості - 1409,97 грн, або 58,9%. У розвинутих країнах світу витрати на продовольчі товари не перевищують 20% сукупних витрат, а якщо їхня частка становить більше 30%, то така сім'я вважається бідною.

В умовах, що склалися, виробництво хліба та хлібопродуктів, як одного з основних продуктів харчування, стає соціально-стратегічною галуззю що, разом з виробництвом зерна, становить основу продовольчої безпеки держави.

Проведений аналіз показав, що хоча виробництво хліба складає близько 6% у загальній структурі реалізації продукції харчової промисловості, обсяг

виробництва хлібобулочних виробів в Україні у натуральному виразі має стабільну тенденцію до зменшення.

Таблиця 2

Динаміка виробництва та споживання хліба та хлібопродуктів в Україні

	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Виробництво хліба та хлібопродуктів, млн.т	6,7	2,46	2,264	2,16	2,034	1,978	1,828	1,807	2,01
В розрахунку на душу населення, кг/рік	128,4	120	48,1	46,2	43,7	42,8	39,7	39,4	44,7

З наведеної таблиці видно, що за останні 20 років виробництво й реалізація хліба в Україні скоротилася майже в три рази. Так, порівняно з попереднім роком, в 2007 році виробництво скоротилося на 5,8%, в 2008 році - на 2,8%, в 2009 - на 7,6%, а в 2010 - ще на 1,1%. У 2011 році хлібопекарськими підприємствами було вироблено 2010 тис. тонн продукції або 44,7 кг на душу населення. Згідно норм споживання, раціональна норма споживання хліба та хлібопродуктів складала 126 кг на душу населення в рік, а згідно норм українського мінімального споживчого кошику ця норма складає - 101 кг хліба на рік.

Така ситуація багато в чому обумовлена падінням обсягів виробництва якісного зерна пшениці та жита виробленого у відповідності до вимог прогресивних технологій його вирощування, збереження та переробки. Від цього залежить стабільність і якість борошна.

Таким чином, до складу основних причин порушення системи національної продовольчої безпеки в Україні, з урахуванням уже розглянутих, є: низький рівень доходів і купівельної спроможності населення; невважена товарна політика керівництва держави; незадовільний розвиток торговельних зв'язків на ринках аграрної продукції; відсутність обмежень розмірів товарних надбавок, що веде до значного зростання цін на продукцію АПК в ланцюжку «виробник - посередник - переробник - торгівля - кінцевий споживач»; низькі якість і конкурентоспроможність більшої частини виробленої в країні продукції АПК.